

לע"ג ר' יצחק זאב הלוי ז"ל
בן ר' אליעזר שלום הלוי ז"ל
לע"ג מרת לאה אלטע הדס ע"ה
בת ר' יעקב הלוי הי"ד

המאמר בשבתורה

שבת אורה

צו, שבת הגדול

אזהרה המורה! העלון מיועד אך ורק לרציניים שיודעים את השיבות התפילה, ובשעת התפילה לא מעינים בעלון ובשאר דברים.

בהשקפה ראשונה

מאמרי השקפה, מוסר והנהגות

שבת הגדול. על דלת הבית נוקש אחד מבניו של הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל ומוסר לשכן כי הרב מבקש שיכנס אליו בהקדם. השכן ממחר לבית הרב אשר ניגש ישר לעניין: "מה מספר הנעליים שלך?" "ארבעים ושש" משיב השכן ומקולו לא נעלמת נימת הפליאה על השאלה המזוהה... הרב מתעלם מפליאתו של איש שיחו ומבקש: "אנא הואל להסיר את נעליך לרגע ותן לי למרוד אותך"; "בשמחה", משיב השכן אשר טרם מצליח לנחש מה לרב הקהילה ולנעליו. הרב ממחר למרוד את הנעליים. משנוכח לדעת כי הן תואמות למידותיו הוא מברר אם יש לאותו אברך נעליים אחרות, ומשנענה בחיוב מבקש לשאול את הנעליים למספר שעות. "מה קרה?" מתפלא הלה, והרב מסביר בפשטות: "היום בבוקר חזרתי מהישיבה דרך השדה. בדרך הבחנתי לפתע כי עיגול מתכת שמנן על החור שבו שורכים את השורכים השתחרר ממקומו ונותר תלוי באוויר. מעתה התעוררה בעיה חמורה של שלטול. לא נותרה בידי אפוא כל ברירה כי אם להותיר את נעליי בשדה ולהמשיך את דרכי אל ביתי כשרגלי יחפות". "אולם עתה ניצבת בפני בעיה אחרת: השבת שבת הגדול היא ועלי לשאת את דרשת שבת הגדול. להגיע יחד לבית הכנסת ולשאת את דרשתי באופן זה בוודאי אין זה ראוי, ועל כן מבקש אני כי תשאיל לי את נעליך למספר שעות רק בכדי שאוכל לשאת את דרשת שבת הגדול... מאוחר יותר הודה הרב למיטיבו בכל פה, בקובעו: "נעליך דיברו יפה היום!" (נפש שמשון)

מעשה באחד שהיה נזהר הרבה בשמירת המצה בלישה ואפיה ובכל הלכות פסח, והנה בליל פסח אחר שישן חלם דא"ל אדם אחד אוי לו שאכל חמץ משדו, ויקץ ויתמרמר מאד ויבך בכי גדול וחזר וישן מתוך בכייתו ויחלום והנה איש מדבר עמו ואמר לו זה החמץ שאכלת הוא שנשאר בין השיניים פידור קטן מבין השיניים שנדבק במצה ואכלו עם המצה. על כן כמה וכמה צריך האדם לשום לבו בדבר זה ולהזהר בנקוי שיניו היטב. (ספר בן איש חי פרשת צו)

מסופר על רבי חיים אריה ליב מישקאווסקי זצ"ל אב"ד סטאווסק: בשבת הגדול, דרש בהלכות פסח, מה שנוגע למעשה ורבים נכשלו בזה, והיה מאריך בזה לערך שעה או יותר, בערב יום טוב היה מודיע, שצריך למהר שלא לעשות מלאכה אחר שקיעת החמה, בכל הדברים האסורים ביום טוב כי רבים נכשלים בזה, מפני שמתוירים באוכל נפש, וגם מאחרים להדליק הנרות, על כן חושבים בטעות, כי כל עוד שלא חשכה, מותר בכל המלאכות המלאכות. (פעתל צדיק)

בשבת הגדול היה דורש הרה"ק רבי שמואל מניקלשבורג זצ"ל בבית הכנסת. והיה מעורר על ענין התשובה, וכך היה אומר: כידוע שהחמץ והשאור מרמזים על היצר הרע שצריך לבערו ולשרשו, ובתשרי עושין תשובה מיראה, מחמת יראת הדין ואימת מות עליו כי הבריות בו יפקדו, אבל בימי ניסן צריך לעשות תשובה מאהבה, ונעשים העוונות זכויות, ויום יו"ד בניסן הוא כיום יו"ד בתשרי. גם אמר שהלכות הפסח מרמזים על עניני תשובה, והוא במה שצריך לבדוק הכיסים דהיינו אם יש אצלו ממון שאינו שלו. וכן נוהגים לשפשף הפתחים והחלונות, דהיינו רמו לתקון הפה העינים והאזנים, שהם פתחי האדם. גם נתן טעם ללבישת הקיטל, שיחשוב עצמו כאילו כבר היה בעולם העליון ונחשב כמת, אלא שנתנו לו הברירה לשוב לזה העולם לתקן מעשיו, ואח"כ יתעלה בימי הספירה מיום ליום. (תולדות שמואל)

בעל ה"חתם סופר" זצ"ל, באחת מתשובותיו בהלכה, מתנצל על כך שלא יכול היה להאריך בתשובה, מפאת ההכנות לפסח, ועל חלקם של נשות ישראל במצוה מיוחדת זו. כלשונו: "והיותי חוץ לחדר לימודי, כי גרשוני נשים צדקניות המכבדים ליום-טוב של פסח, על כן לא יכולתי להאריך ככל הצורך" (שרית חתם סופר, אריה סי' קלו)

פרשה ופירושה

לקט פירושים על פרשת השבוע

צו את אהרן כתב רש"י: ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיוס. ויש לפרש בדרך דרוש דהנה בפסוק זה מדברת התורה על קרבן עולה שבא לכפר על ההוררים ומחשבות לא טובות. והנה, כל החושים יש להם מכסה, חוש השמיעה שהוא האוזן, יש לו מכסה האליה [התנוך], ולשון, יש את השפתיים. אבל המחשבה - אין לה שום כיס ומכסה - וזהו שאומר רש"י: ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש "חסרון כיוס", דהיינו המחשבה שאין לה כיס ומכסה, לה צריך זירוז ביותר! (אור למאי)

אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה: איתא באבות: עשרה ניסים נעשו לאבותינו בבית המקדש וכו': לא כבו הגשמים אש של עצי המערכה וכו'. ותמוה, היפלא מה דבר, הרי יכל לעשות שלא ירד גשם על המזבח כלל, ולא יודקק לנס כה גדול? אלא, ללמדנו בא, מהי דרך ההנהגה הרצויה, שלא יטוש אדם את מקומו ומעמדו בעבודת הקודש, בכל מקרה. וכשם שהאש היתה יוקדת תמיד על המזבח, ואף מפני גשמים שנתכו עליה לא נרתעה, כמו כן, ראוי שעם כל הסיבות המפריעות בחיי היום יתמיד לעמוד על עמדו, ולא יסור מעבודתו הקדושה. הנה רוב אנשי העולם מבקשים להצדיק את העדר תלמודם באמתלה כי דאגת פרנסתם מפריעתם. אך האמת היא שצריך האדם לבטוח בה' כי יספק לו צרכיו, ולא יכבו "גשמים", היינו עניני הגשמיות והפרנסה, את האש, היא עסק התורה אשר נאמר בה "הלא כה דברי כאש". (רבי חיים מוולאדין)

אם על תודה יקריבנו ויקריבנו על זבח התודה חלות מצות בלילת בשמן רבותינו בתלמוד (ברכות נד:) מנו ארבעה שחייבים להודות להקדוש ברוך הוא בברכה: יורדי הים כשעלו ממנו, הולכי מדברות כשיגיעו לישוב, החולה שנתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא, וכן פסק מרן שו"ע (אורח"ח סי' רי"ט א). וסימניך "וכל החיים יודוך סלה" חיים ר"ת חבוש, יסורים, ים, מדבר, (הובא ברש"י כאן). והשאלה נשאלת מדוע אם כן אותם שמבקשים להודות לקדוש ברוך הוא על הטובה שנעשתה להם בהשגחה פרטית צוותה התורה שיביאו יחד עם קרבן תודה חלות מצות שהם מסמלים על עניני דלות ועוני לכאורה מן הראוי שיביאו עיסה שתפחה כמה שיותר כדי לפרסם את הנס שאירע להם? ברם המטרה של קרבן תודה היא שיכיר האדם בטובת האל יתברך שעשה עימו וככל שאדם יחוש את המצב הקשה שעבר עליו או יוכל יותר ויותר להודות לקדוש ברוך הוא מעמקי נפשו לכן צותה התורה שיביא מצות כדי שראשית יתבונן באיזה מצב היה בעבר ובכך הודאתו תהיה שלימה כלפי הבורא יתברך. ואכן זו היא הסיבה שבפסח אנו אוכלים מצות לחם עוני, בו ביים שאנו מסבים ומראים דרך חרות ומודים להשם יתברך אשר גאלנו מיד מצרים ונתן לנו את התורה, כדי להרבות את הודאתינו להשם יתברך (לבוש יוסף).

ועש אהרן ויבניו את כל הדברים אשר צוה ה' ביד משה: וכתב רש"י: להגיד שבחן שלא הטו ימין ושמאל. ה"כתב סופר" מפרש בדרך צחות את דברי רש"י ואומר שדרכם של בעלי גאווה היא, שכאשר מכבדים אותם בכבוד של מצוה, הם מפגינים לכאורה את ענוותנותם, ומושכים בכתפיהם ימין ושמאל, ומראים עצמם כמי שאינם ראויים לכבוד הזה, אבל בסתר ליבם הסמכות חושבים אחרת... אבל אהרון ובניו, למרות היותם אוחזים במידת הענוה, לא הטו ימין ושמאל אלא עשו מיד את שהשטו. כי כאשר אדם עושה בדיוק את מה שהוא צריך לעשות, זו היא הענוה האמתית! מה מפואר הוא האדם העניו! כמה חשוב הוא לפני המקום ברוך הוא! ובגלל פארו ואצילותו, יכול הוא להתפלל על רעהו, ותפילתו תהא נשמעת. כי בדיוק אנשים כאלה חביבים ביותר לפני שומע תפילה. (ברכי נפשי)

סיפור מההפטרה

אז נדברו ידאי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויקתב ספר זקרון לפניו לידאי ה' ויהי שמו: בשנת תקס"ט פרצה מלחמה בין צרפת לבין אוסטריה וגם העיר פרשבורג באה במצור. במלחמה זו עברה על ה"חתם סופר" רבי משה סופר זצ"ל צרה גדולה, אשר אך בנס ניצל ממנה. וכן היה המעשה: מספר יהודים מבין תושבי העיר סיכנו עצמם וקנו מן הכפריים בסביבה כלי נשק שאספו בשדות המערכה. את הנשק שלחו הקונים שהיו תחת שלטון הצרפתים, אל מקום מושבו של קיסר אוסטריה, תמורת תשלום הוגן. ויהי היום ובשעת חלוקת הרווחים פרץ ריב בין השותפים. הדברים הגיעו עד לדין תורה בפני בית הדין של קהילת פרשבורג. בית הדין פסק להם מה שפסק. אחד הצדדים שוכה, החליט לאשר את פסק הדין גם בערכאות העיר. כאשר בא הדבר לפני השופטים הגויים, גילו הללו שמדובר במעשה חמור האסור על פי חוקיהם. מיד הודיעו על כך לשלטונות הצרפתיים שמשלו בעיר. בית המשפט הצבאי הצרפתי הטיל על רב העיר את האחריות על מכירת הנשק לאוייב מבלי להודיע לשלטונות, שכן בית הדין פועל מכח סמכותו של הרב. על כן הואשם ה"חתם סופר" כמרגל וכמסייע לאוייב בעיות מלחמה ועליו לעמוד למשפט צבאי. פחד ואימה נפלו על הקהילה ועל החתם סופר אשר חיפש דרכים לברוח מן העיר. נכבדי קהילתו סברו, עם זאת, שעליו להתייצב למשפט והם האמינו שהקב"ה יעזור להם לחלוף את רבם הנערץ בלא פגע מן הצרה. בעיר נאסף גם סכום כסף עצום לצורך הענין. בהגיע מועד המשפט התייצב ה"חתם סופר" ביחד עם מלוויו, תלמידי הרב, לפני בית המשפט הצבאי הצרפתי מיד כשנכנסם לאולם המשפט נפלה עליהם אימה נוראה, מראה השופטים הצבאיים ועזע אותם. הם ישבו בחצי עיגול, לבושים במדיהם, פניהם נוקשות וחרבם השלופה בידיהם. השופט הראשי, קצין צרפתי בדרגת גנרל, מיהר להרגיע את ה"חתם סופר" והסביר לו בנועם שאין מה לפחד. החרב השלופה אינה אלא מנהג המקובל אצלם, כדי להטיל אימה יתירה על המתייצבים למשפט. הגנרל ציווה על כולם להשיב את חרבם לנדנם ואז פתח במשפט. לאחר שמיעת דבריו של רב העיר, שנאמרו בטוב טעם ודעת, נחתם פסק הדין אשר זיכה בס"ד את ה"חתם סופר". לאחר מכן הסתגרו הגנרל חתם סופר. במשך שעה ארוכה והיה הדבר לפלא באחת ההזדמנויות סיפר החת"ס את פשר הדבר: שנים לפני כן כשלמד בעיר מינץ והוא עודו נער צעיר, התאכסן בבית אחד הגבירים שדאג לכל מחסורו. כאשר חיללי נפוליאון כבשו את העיר, השתכנו מספר חיילים בבית אותו גביר. אחד מהם, קצין צעיר ומוכשר, התקרב מאד אל הנער משה, וביקשו שילמדו דברים מהיהדות הנחוצים להשכלתו ובתמורה הוא ישמש את החתם סופר, ינקה את בגדיו וכו'. במשך השנים עלה קצין זה לגדולה והגיע לדרגת גנרל. והוא - סיפר החת"ס - היה השופט הראשי במשפט שהתנהל נגדו. הגנרל שהכיר מיד כי הרב הניצב מולו הוא אותו נער אשר חיבב בעיר מינץ, דאג שיצא זכאי, ומתוך שמחה התוודע אל החת"ס. בעקבות אותו מעשה רגיל היה החת"ס לפרש כך את הפסוק: "וראית את אחורי לפני לא יראו" - "כי פעמים הרבה אנו רואים דברים וסיבות שונות הנעשים בארץ באין מבין על מה ולמה הקב"ה עשה כן. אבל כעבור ימים רבים אנו רואים ומבינים למפרע שלא לחינם וללא העייל עשה ה' ככה, כי היו הכנות שיעשה על ידן תשובה ופורקן לישראל והיינו "וראית את אחורי" - לאחר שנעשתה תכלית הדבר אז תבין לאיזו כוונה היו הסיבות והענינים הקודמים. אבל "פני", מה שלפני, מה שעתידי לבוא קודם עשיית הדבר - לא יראו ולא יבינו". וכך היה ל"חתם סופר".. הידידות עם הקצין הצעיר היתה הכנת הצלתו לעתיד לבוא. (מדרשת אבות)

ועל הכל...

"פרפראות"

פעם דרש רבי נפתלי צבי מרופשיץ ז"ע בבית המדרש ב"שבת הגדולה", ופנה אל קהל השומעים ואמר: מנהג מקובל בכל תפוצות ישראל שהרב מתחיל את דרשתו באיזה "פלפול" בו הוא מתרץ את דברי הרמב"ם החמורים. גם אני לא אשנה מן המנהג ואציע לפניכם שאלה חמורה שהתקשיתי בדבריו - וזה תוארה: בהלכות חמץ ומצה (פי"ו ה"י) פוסק הרמב"ם, שבפסח הכל חייבים באכילת מצה והוא עוד מוסיף לפסוק להלכה שם (פי"ו ה"ז) שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה מחוייב לשתות ארבע כוסות בליל פסח. ואילו בהלכות גניבה (פי"א הל' א"ב) מבואר שעל פי דין תורה אסור לגנוב כל שהוא וכל הגנוב ממון משהו פרושה ולמעלה הוא עובר על לא תעשה. עכשיו רבותי, שואל אני: לפי פסקי הרמב"ם הללו מה יעשו העניים בפסח? מצות חייבים הם לאכול. ארבע כוסות חייבים הם לשתות. מעות לקנות מצה ויין - אין בידם, ולגנוב ממון אסור. כיצד יקיימו העניים את שני פסקי הרמב"ם האלה? רבות נתחבטתי בקושיא זו. ינעתי ומצאתי עד שבאתי לידי מסקנה שרק אתם העשירים והאמידים יכולים לתרצה, תנו "מעות חטים" בעין יפה, חלקו צדקה לעניים ביד רחבה ומאליהם יתיישבו שני פסקי הרמב"ם.

(חיים שיש בהם בשם ברכת חיים)

"ענין של טעם"

טעם שעשו הראשונים, סימנים, לסדר פסח, קדש, ורחץ, וכו' משום שבימים הראשונים לא היה נפוץ הדפוס כמו היום, ולא היה ביד כל אחד סידור לעשות הסדר, והיו עושים הכל על פה, והיו צריכים לזכור הרבה דברים הנהוגים בלילה הזה, ועל כן עשו הסימנים וכאשר יזכרו הסימנים ידעו על פי הסימנים סדר הלילה הזה. (ספר המטעמים)

"מפי כתבם"

וכיוון שכל חלק וחלק מהתורה מכון לחלק אחד של חיים, א"כ כל מסכת נוספת שלומדים מוסיפה עוד חלק של חיים לאדם: הולמד ומסיים מסכת ברכות - חייו הם חיים אחרים לגמרי! עד כדי כך - שהחיים שהוא חי קודם לכן נחשבים כמפרכס לעומת חייו עכשיו! החיים האמיתיים של יהודי שלמד מסכת ברכות וקם בבוקר ומברך "ברוך... אשר קדשנו במצוותיו... על נטילת ידים" - הנטילת ידים שלו היא לא מעשה ערטילאי, אלא יש בה ממש רוח חיים יש בה את המושג האמיתי של חיים מי שלמד מסכת שבת - כבר נודעו דברי רבי יונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו יערות דבש (הובאו במשנה ברורה בהקדמתו לח"ג): "כי אי אפשר כלל במציאות שינצל מאיסור שבת אם לא ילמד כל הדינים על בורים היטיב היטיב" - אלו חיים אחרים לגמרימי שסיים מסכת פסחים - חג הפסח אצלו הוא חג אחר לגמרי! המעלות שאדם מקבל מהחג הנפלא הזה הן כאין וכאפס לעומת מה שהיה מקבל אם היה לומד את המסכת. וכן המסכתות של שאר המועדים - ראש השנה, יומא, סוכה, ביצה ושהיא "מסכת יום טוב", מגילה וחגיגה. בספרים מבואר שהאור הגנוז שהיה ביום הראשון לבריאת העולם טמון במועדים, ובכל יום טוב יוצא האור הגנוז הזה ויהודי נהנה ממנו. (רבי משון פינקוס זצ"ל)

"מקום לשאלה"

שאלה: הדין הוא שאסור לקרוא בשבת, לאור הנר, שמא יטה את הנר, ויעבור על איסור תורה, איך יתכן שיהיה מותר בשבת לקרוא לאור הנר?
תשובה: אם ליל פסח חל בשבת, מותר לקרוא את ההגדה לאור הנר, כיון שגם אצל עמי הארץ ההגדה שגורה בפייהם קצת, ולכן אין חשש שמא יטה את הנר. (שו"ע סימן רע"ה סעיף ט')

מפתגמי אור יתא

פתגמים, נצנוצי מחשבה, ורעיונות בדרכה של תורה

אין עושר כבריאות. (אבן גבירול)

תורה בלי מידות טובות, היא בחינת נזם זהב באף חזיר. (רבי חיים ויטל)

אין סוד נכבד בעולם שלא נכתב בתורה, אם בפשטות, ואם ברמיזות. (מאירי)